

# LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ

Proti...

... štátu, bohatstvu, vlastenectvu, násilju, vojne a cirkvi

EUROPA

**LEV NIKOLAJEVIČ  
TOLSTOJ**

EUROPA

Publikáciu z verejných zdrojov  
podporil Fond na podporu umenia.

**u.** fond  
na podporu  
umenia

Ďakujeme Vám, že ste si kúpili túto knižku,  
lebo dobré príbehy žijú vtedy, keď ich čítame.

Kniha, ktorú držíte v rukách,  
vznikla vďaka nášmu spojeniu s **582** SR

# Proti...

... štátu, bohatstvu, vlastenectvu, násiliu, vojne a cirkvi

edícia  
**PREMENA**  
zväzok 51

**Lev Nikolajevič Tolstoj: Proti...**

Preklad © Ivana Kupková 2018

Zostavil © Valerij Kupka 2018

Doslov © Valerij Kupka 2018

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec 2018  bee&honey  
visuál komunikácií

Sadzba © Milan Beladič ([www.beeandhoney.sk](http://www.beeandhoney.sk)) 2018

Ako päťdesiaty prvý zväzok edície Premena  
vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2018

Prvé slovenské vydanie

[www.vydavatelstvo-europa.sk](http://www.vydavatelstvo-europa.sk)

ISBN 978-80-89666-56-0

*Adis Maciemmi.*



## BLÁZNOVE ZÁPISKY

1883. 20. októbra. Dnes ma vzali na guberniálny úrad na vyšetrenie a názory boli protichodné. Tam sa hádali a potom rozhodli, že nie som blázon. Rozhodli sa tak však len preto, že som sa počas vyšetrenia zo všetkých síl usiloval, aby som sa neprejavil. Nepovedal som, čo si myslím, lebo sa bojím blázinca, bojím sa, že mi tam zabránia venovať sa mojej bláznivej záležitosti. Vyhlásili, že mám sklon k afektom a ešte čosi v tomto duchu, ale že som pri zdravom rozume; vyhlásili to, ale ja viem, že som blázon. Lekár mi predpísal liečbu a ubezpečil ma, že ak ju budem poctivo dodržiavať, tak to prejde. Všetko, čo ma trápi, prejde. Och, čo by som dal za to, keby to prešlo. Je to príliš mučivé. Rozpoviem po poriadku, ako a prečo sa to objavilo, je to svedectvo, ako som sa zbláznil a ako moje šialenstvo vyšlo najavo. Do tridsiatich piatich rokov som žil ako všetci ostatní a nebolo na mne nič nápadné. Azda iba v strednom detstve, do desiatich rokov, som mal stavy podobné tomu terajšiemu, ale aj to len v záchvatoch, nie tak ako teraz – súvisle. V detstve sa to prejavovalo trošku inak. Konkrétne takto:

Pamätám si, že raz som sa chystal ísť spať, mal som päť alebo šesť rokov. Pestúnka Jevpraksija, vysoká, chudá, v hnedých šatách, s čiapočkou na temene a ovisnutou kožou pod bradou, ma vyzliekla a posadila na posteľ.

„Ja sám, ja sám,“ povedal som a prekročil som cez zábradlie postele.

„Len si ľahnite, ľahnite si, Fedeňka – pozrite, Mit’a je šikovný, už si už ľahli,“ povedala Jevpraksija a ukázala hlavou na môjho brata.

Skočil som do postele, ale stále som ju držal za ruku. Potom som ju pustil, počúchal nohami pod prikrývkou a zababušil sa. A bolo mi tak dobre. Utíšil som sa a pomyslel si: „Mám rád pestúнку, pestúnka má rada mňa a Miteňku, ja mám rád Miteňku a Miteňka má rád mňa a pestúнку.



A pestúnku má rád aj Taras a ja mám rád Tarasa, aj Miteňka ho má rád. A Taras má rád mňa a pestúnku. A mama má rada mňa a pestúnku a pestúnka má rada mamu, aj mňa, aj tata, a všetci sa majú radi a všetkým je dobre.“ A odrazu počujem, ako dovnútra vbehne hospodárka a zlostne kričí niečo o cukorničke a pestúnka jej zlostne hovorí, že ona ju nevezala. A mňa to zrazu zabolí, vystraší a zmätie a zmocní sa ma hrôza, mrazivá hrôza, a schovám sa pod prikrývku. Ale ani v tme pod prikrývkou sa mi neuľavuje. Spomeniem si, ako raz pred mnou bili jedného chlapca, ako kričal a akú strašnú tvár mal Foka, keď ho bil.

„A nebudeš, nebudeš,“ opakoval celý čas a stále ho bil. Chlapec povedal: „Nebudem.“ Ale ten len opakoval „nebudeš“ a stále ho bil. A vtom to na mňa prišlo. Začal som plakať, veľmi plakať. A dlho sa nikomu nedarilo ma upokojiť. Tento plač, toto zúfalstvo – to boli prvé záchvaty môjho terajšieho šialenstva. Pamätám si, že druhýkrát to na mňa prišlo, keď nám teta rozprávala o Kristovi. Porozprávala nám o ňom a chcela odísť, ale my sme povedali:

„Porozprávaj nám ešte o Ježišovi Kristovi.“

„Nie, teraz už nemáme čas.“

„Nie, rozprávaj,“ prosil ju aj Miteňka. A teta začala rozprávať zasa to isté, čo nám povedala predtým. Porozprávala nám, že ho ukrižovali, bili, mučili, ale on sa celý čas modlil a neodsudzoval ich.

„Teta, a za čo ho mučili?“

„Boli to zlí ľudia.“

„Ale veď on bol dobrý.“

„Už stačilo, už je deväť hodín. Počujete?“

„Za čo ho bili? Odpustil im, tak za čo ho bili. To muselo bolieť. Teta, bolelo ho to?“

„Už stačilo, idem piť čaj.“

„Možno to ani nie je pravda a nebili ho.“

„Už stačilo.“

„Nie, nie, nechod’.“

A opäť to na mňa prišlo, plakal som a plakal, a potom som začal búchať hlavou o stenu.

Takto to na mňa prichádzalo v detstve. No od štrnástich rokov, odkedy sa vo mne prebudila pohlavná vášeň a ja som sa odovzdal neresti, sa to všetko stratilo a bol som chlapec ako ostatní. Ako my všetci vychovaní na výdatnom nadbytočnom jedle, rozmaznaní, bez fyzickej práce a so všetkými možnými lákadlami na povzbudenie žiadostivosti, a medzi takýmito rovnako skazenými deťmi ma chlanci v mojom veku naučili neresti a ja som sa jej odovzdal. Potom túto nerest' vystriedala iná. Začal som spoznávať ženy a takto, v hľadaní pôžitkov a ich nachádzaní, som žil do tridsiatich piatich rokov. Bol som úplne zdravý a žiadne príznaky toho môjho šialenstva sa u mňa neprejavovali. Tých dvadsať rokov zdravého života uplynulo tak, že si z nich dnes takmer nič nepamätám a spomínam si dnes na ne len ťažko a nerád.

Ako všetci duševne zdraví chlanci z môjho okolia som začal chodiť na gymnázium a potom na univerzitu, na ktorej som aj vyštudoval právnickú fakultu. Potom som chvíľu pracoval v úrade, potom som sa dal dokopy so svojou te-rajšou manželkou a oženil sa a žil som na vidieku, ako sa vraví, vychovával som deti, hospodáril a bol zmierovacím sudcom. V desiatom roku manželstva som dostal prvý záchvat od detstva.

Nasporili sme so ženou peniaze z jej dedičstva a mojich obligácií a rozhodli sme sa kúpiť si statok. Veľmi mi záležalo, a tak to má byť, na zveľadení nášho majetku a na túžbe zveľadiť ho čo najmúdrejšie, lepšie ako ostatní. Všade som vtedy zisťoval, kde sa predáva aký statok, a čítal som všetky inzeráty v novinách. Chcel som kúpiť taký, aby výnosy alebo drevo zo statku pokryli nákup a ja by som dostal statok zadarmo. Hľadal som takého hlupáka, ktorý by sa vo veci nevyznal, a raz sa mi zdalo, že som takého našiel. V Penszkej gubernii sa predával statok s rozsiahlymi lesmi. Z toho, čo sa mi podarilo zistiť, to vyzeralo, že predávajúci je presne ten hlupák a že lesy mi vyvážia hodnotu statku. Vychystal som sa a vycestoval. Najprv sme šli vlakom (cestoval som so sluhom) a potom na poštovom voze. Celú cestu mi bolo veľmi veselo. Sluha, mladý, dobrosrdečný

muž, bol rovnako veselý ako ja. Nové miesta, noví ľudia. Cestovali sme, zabávali sa. Do cieľa sme to mali niečo vyše dvesto vierst. Rozhodli sme sa cestovať bez zastávky, len prepriať kone. Nastala noc a my sme stále išli. Padali na nás driemoty. Zadriemal som, ale odrazu som sa zobudil. Pocítil som nepochopiteľný strach. A ako to často býva, zobudil som sa vyľakaný, rozrušený – človek má pocit, že už nikdy nezaspí. „Načo niekam idem? Kam to idem?“ zrazu mi napadlo. Nie žeby sa mi nepáčila myšlienka, že lacno kúpim statok, ale zrazu som nadobudol dojem, že vôbec nepotrebujem cestovať tak ďaleko, že tu v týchto cudzích krajoch zomriem. A zmocnila sa ma úzkosť. Sergej, sluha, sa prebudil a ja som to využil a začal sa s ním rozprávať. Začal som hovoriť o tomto kraji, od mi odpovedal, žartoval, ale ja som sa nudil. Začali sme sa rozprávať o našich doma, o tom, ako budeme kupovať. A ja som sa čudoval, ako veselo mi on odpovedal. Všetko mu pripadalo dobré a veselé, a mne bolo všetko odporné. Predsa však kým som sa s ním rozprával, bolo mi ľahšie. Ale okrem toho, že som sa nudil a cítil úzkosť, začal som byť unavený a zatúžil som niekde sa zastaviť. Zdalo sa mi, že sa mi uľaví, ak vojdem do nejakého domu, uvidím ľudí, dám si čaj, a hlavne zaspím. Blížili sme sa k mestu Arzamas.

„Čo keby sme prečkali noc tuto? Trochu si oddýchneme.“

„Nuž, čoby nie.“

„Je to do mesta ešte ďaleko?“

„Odtiaľto sedem vierst.“

Kočič bol rozvážny, svedomitý a mlčanlivý. Aj voz viedol nenáhlivo a nudne. Išli sme ďalej. Stíchol som, uľavilo sa mi, pretože som očakával skorý oddych a dúfal som, že tam všetko prejde. Išli sme, išli v tme, zdalo sa mi to strašne dlho. Priblížili sme sa k mestu. Všetci už spali. V tme sa ukázali domčeky, zvonček a konský dupot bol odrazu hlasnejší a rozliehal sa, ako to medzi domami býva. Tu a tam sa začali objavovať veľké biele domy. A to všetko bolo neveselé. Túžil som po zastávke, samovare a odpočinku – ľahnúť si.

Nakoniec sme došli k akémusi domčeku so stĺpom. Domček bol biely, ale mne sa zdal hrozne smutný. Dokonca som pocítil úzkosť. Pomaličky som vystúpil. Sergej šikovne, živo vyťahoval potrebné veci, behal a dupotal po priedomí. Aj zvuk jeho nôh vo mne vyvolával sklúčenosť. Vošiel som dnu, bola tam chodbička a rozospatý človek s fľakom na líci, ten fľak sa mi zdal hrozný, mi ukázal izbu. Bola pochmúrna. Vošiel som dnu a úzkosť sa ešte znásobila.

„Nemáte nejakú izbu, kde by som si mohol ľahnúť?“

„Mám tu jednu. To je ona.“

Čisto obielená štvorcová izbička. Spomínam si, aké muky to pre mňa boli, že bola práve štvorcová. Okno tam bolo len jedno, so záclonkou – červenou. Stôl z karelskej brezy a pohovka so zahnutými bokmi. Vošli sme dovnútra. Sergej pripravil samovar, zalial čaj. A ja som si vzal vankúš a ľahol si na pohovku. Nespál som, ale počúval, ako Sergej pije čaj a volá ma. Bál som sa vstať, bál som sa zahnať spánok a sedieť v tejto izbe. Nevstal som a začalo sa mi driemať. Zrejme som zadriemal, lebo keď som precitol, v izbe nebol nikto a bola tam tma. Zobudil som sa rovnako ako na voze. Cítil som, že za žiadnych okolností nezaspím. Načo som sem odbočil. Kam sa veziem. Pred čím, kam utekám? – Utekám pred niečím strašným a nedokážem utiecť. Ja som vždy so sebou a práve ja sám sebe spôsobujem muky. Som to ja, som celý tu. Ani penzský, ani nijaký iný statok mi nič nepridá ani zo mňa neuberie. To ja, ja sám som sa sebe omrzal, sú to muky, utrpenie byť so sebou. Chcem zaspať, na všetko zabudnúť, a nemôžem. Nemôžem ujsť pred sebou. Sergej spal na úzkej lavičke so zvesenou rukou, ale spal sladko, aj strážnik so škrvnou spal. Vyšiel som na chodbu s úmyslom ujsť pred tým, čo ma trýzni. Ale vyšlo to za mnou a všetko kazilo. Rovnako, ešte väčšmi som sa bál. „Čo je to za hlúposť,“ povedal som si, „čo sa tu trápim, čoho sa bojím?“ „Mňa,“ nečujne odpovedal hlas smrti. „Som tu.“ Po tele mi prebehol mráz. Áno, smrti. Ona príde, je tu blízko, a nemala by byť. Keby som naozaj stál zoči-voči smrti, nemohol by som zažívať to, čo zažívam,

vtedy by som sa bál. Ja som sa však teraz nebál, ale videl som, cítil som, že smrť prichádza, a zároveň som cítil, že by nemala byť. Celou svojou bytosťou som cítil potrebu, právo na život, a zároveň uskutočňujúcu sa smrť. A toto vnútorné trýznenie bolo hrozné. Pokúsil som sa striasť zo seba tú hrôzu. Našiel som medený svietnik s nedohorenou sviečkou a zapálil som ju. Červený oheň sviečky a to, že bola o trochu menšia ako svietnik, to všetko svedčilo o jednom. V živote nič nie je, je len smrť, ale nemala by byť. Skúšal som premýšľať o tom, na čom mi záleží: o kúpe statku, o žene – nič z toho nielenže nebolo veselé, ale zrazu to neznamenalalo nič. Všetko zastierala hrozná obava o môj zanikajúci život. Musím zaspať. Ľahol som si. Len čo som sa však uložil, vyskočil som od hrôzy. A sklúčenosť, sklúčenosť, rovnaká duchovná sklúčenosť, aká býva pred vracaním, ibaže duchovná. Cítiš úzkosť, strach, zdá sa, že sa bojíš smrti, a keď si spomenieš, pomyslíš na život, bojíš sa umierajúceho života. Život a smrť sa akosi zlievali dokopy. Čosi mi trhalo dušu na kusy a nemohlo ju roztrhnúť. Ešte raz som sa prešiel a pozrel na spiacich, ešte raz som sa pokúsil zaspať, ale stále tu bola tá hrôza, červená, biela, štvorcová. Čosi sa trhá, ale nechce sa roztrhnúť. Bolo to mučivé, mučivo suché a zlostné, necítil som v sebe ani kvapku dobroty, len rovnomernú, pokojnú zlosť na seba a na to, čo ma urobilo. Čo ma urobilo? Boh, vraj Boh. Modliť sa, spomenul som si. Už dávno, asi dvadsať rokov som sa nemodlil a v nič som neveril, aj keď som sa, aby sa nepovedalo, každý rok postil. Začal som sa modliť. Pane, zmiluj sa, Otče náš, Raduj sa, Bohorodička. Začal som si vymýšľať modlitby. Začal som sa prežehnávať a klaňať po zem, a pritom som sa obzeral, bál som sa, že ma niekto uvidí. To ma akosi rozptýlilo, rozptýlil ma strach, že ma niekto uvidí. A ľahol som si. Len čo som si však ľahol a zatvoril oči, zasiahol ma ten istý pocit hrôzy, vytiahol ma z postele. Už som to nemohol vydržať, zobudil som strážnika, zobudil som Sergeja, dal som zapriať kone a vyrazili sme. Na vzduchu a v pohybe mi začalo byť lepšie. Cítil som

však, že čosi nové sa mi usadilo v duši a znechutilo mi celý predošlý život.

Neskoro večer sme dorazili na miesto. Celý deň som bojoval so svojou sklúčenosťou a prekonal som ju; ale v hĺbke duše som mal nepríjemný pocit, akoby sa mi stalo nejaké nešťastie a dokázal som naň zabudnúť iba na určitý čas, ale ono bolo na dne duše a ovládalo ma.

Docestovali sme večer. Starček správca ma prijal síce nie nadšene (hnevalo ho, že sa statok predáva), ale pekne. Čisté izbičky s čalúneným nábytkom. Nový nablýskaný samovar. Obrovská nádoba na čaj, k čaju med. Všetko bolo v poriadku. Ale ja som sa ho vypytoval na statok neochotne, ako na starú zabudnutú úlohu. Všetko bolo neradostné. V noci som však predsa zaspal bez sklúčenosti. Pripisoval som to tomu, že som sa pred spaním znova modlil. A potom som začal žiť ako predtým, ale odvtedy už strach z tej sklúčenosti visel nado mnou celý čas. Musel som byť stále v pohybe a hlavne vo zvyčajných podmienkach, tak ako žiak zo zvyku, bez rozmýšľania hovorí úlohu naučenú naspamäť, takto som musel žiť, aby som sa znova nedostal do područia tej príšernej sklúčenosti, ktorá sa prvý raz objavila v Arzamase. Domov som sa vrátil šťastne, statok som nekúpil, nemal som dosť peňazí, a začal som žiť ako predtým, len s tým rozdielom, že som sa začal modliť a chodiť do chrámu. Zdalo sa mi, že je to ako predtým, ale už to nebolo ako predtým, keď si na to teraz spomínam. Pokračoval som v začatých veciach, ďalej som s rovnakou silou uháňal po rovnakých vychodených koľajach, ale nič nové som už nepodnikal. A aj v začatých veciach som sa činil už menej. Všetko ma nudilo. A začal som byť pobožný. Aj žena si to všimla a hromžila a vyhadzovala mi to na oči. Doma sa už sklúčenosť neopakovala. Ale raz som šiel nečakane do Moskvy. Cez deň som sa zbalil a večer som šiel. Cestoval som na súdny proces. Do Moskvy som pricestoval veselý. Cestou som sa dal do reči s jedným charkovským statkárom o hospodárstve, o bankách, o tom, kde sa ubytovať, o divadlách. Rozhodli

sme sa ubytovať spolu v Moskovskom zájazdnom hostinci na Miasnickej ulici a hneď aj ísť do divadla na Fausta. Došli sme tam, vstúpil som do malej izby. V nose mi zostal ťažký pach chodby. Hostinský priniesol kufor. Mladá chyžná zapálila sviečku. Sviečka sa rozhorela, potom plameň klesol, ako sa to vždy stáva. V susednej izbe ktosi zakašľal – asi nejaký starec. Chyžná vyšla z izby, hostinský tam stál a pýtal sa, či nemá vybalit' kufor. Plameň ožil a osvetlil sivé tapety so žltými pásikmi, priečku, ošarpaný stôl, malú pohovku, zrkadlo, okno a nevel'kú šírku celej izby. A tu sa vo mne pohla arzamaská hrôza. „Bože môj, ako tu dnes prenocujem?“ pomyslel som si.

„Vybaľ ho, buď taký dobrý,“ povedal som hostinskému, aby neodišiel. „Prezlečiem sa a rýchlo do divadla!“

Hostinský vybalil kufor.

„Chod', prosím ťa, do izby číslo osem k pánovi, čo pricestoval so mnou, a povedz mu, že budem hneď hotový a prídem k nemu.“

Hostinský odišiel, ja som sa začal náhlivo obliekať a od strachu som ani len nepozrel na steny. „Čo je to za hlúpost',“ pomyslel som si, „čoho sa bojím ako malé decko? Duchov sa nebojím. Hej, duchov sa nebojím... ale radšej by som sa bál duchov ako toho, čoho sa bojím teraz. – Čoho vlastne? Ničoho... Seba... Pekná hlúpost'.“ Napriek tomu som si obliekol tuho naškrobenú studenú košeľu, zapol si gombík na golieri a šiel som k charkovskému statkárovi. Už bol hotový. Vybrali sme sa na Fausta. On sa ešte zašiel dať naondulovať. Ja som sa dal ostriať u Francúza, poklebetil som si s ním, kúpil som si rukavice, všetko bolo v poriadku. Celkom som zabudol na svoju podlhovastú izbu a priečku. Aj v divadle bolo príjemne. Po predstavení charkovský statkár navrhol, aby sme sa išli navečerať. Nemám také veci vo zvyku, ale keď sme vyšli z divadla a on mi to navrhol, spomenul som si na priečku a súhlasil som.

O druhej sme sa vrátili domov. Vypil som na svoje pomery nezvyčajné dva poháre vína, ale bol som veselý. Len čo sme však vstúpili na chodbu so stlmenou lampou

a obklopil ma pach hostinca, po chrbte mi od hrôzy prebehol mráz. Ale nedalo sa nič robiť. Podal som priateľovi ruku a vošiel som do izby.

Strávil som tam príšernú noc, ešte horšiu ako v Arzamase, a zaspal som až ráno, keď už starec začal kašľať za dverami, aj to nie v posteli, do ktorej som si líhal niekoľkokrát, ale na pohovke. Celú noc som neznesiteľne trpel, znova sa mi mučivo odtrhala duša od tela. „Žijem, žil som, musím žiť, a zrazu je tu smrť, zánik všetkého. Tak načo je život? Aby človek zomrel? Mám sa hneď teraz zabiť? Bojím sa. Mám čakať, kedy príde smrť? Toho sa bojím ešte väčšmi. Takže mám žiť? Načo? Aby som zomrel.“ Nevedel som sa vymaniť z tohto kruhu. Vzal som do ruky knihu, čítal som. Na chvíľu som sa odpútal, ale opäť – tá istá otázka a hrôza. Lahol som si do postele, zatvoril som oči. Bolo to ešte horšie. Boh to urobil. Prečo? Vraví sa: nepýtaj sa a modli sa. Dobre, tak som sa modlil. Aj teraz som sa modlil, tak ako v Arzamase, ale tam aj potom som sa modlil po detsky. Teraz tá modlitba mala zmysel. „Ak existuješ, zjav mi: prečo, čo som zač?“ Klaňal som sa, odriekal som všetky modlitby, ktoré som poznal, vytváral som svoje a vždy som dodal: „Tak mi to zjav.“ A potom som vždy zmĺkol a čakal na odpoveď. Tá však neprichádzala, akoby ani nebol nikto, čo by mohol odpovedať. A ja som zostal sám, sám so sebou. A sám som si odpovedal namiesto Toho, čo mi nechcel odpovedať. Preto, aby si mohol žiť večný život. Tak načo potom táto nejasnosť, tieto muky? Nedokážem veriť vo večný život. Veril som, keď som sa nepýtal od srdca, a teraz nemôžem, nemôžem. Keby si bol, povedal by si to – mne, ľudom. Ale Ty nie si, je len zúfalstvo. A ja ho nechcem, nechcem ho. Rozčúľil som sa. Prosil som Ho, aby mi zjavil pravdu, aby mi zjavil Seba. Robil som všetko, čo robia všetci, ale On sa mi nezjavil. Proste a dostanete, spomenul som si, a tak som prosil. A v tomto prosení som nenachádzal útechu, ale nachádzal som v ňom odpočinok. Možno som neprosil, možno som ho odmietol. Ty máš k nemu blízko a On k tebe ďaleko. Neveril som v Neho, ale prosil som ho



a On mi aj tak nič nezjavil. Porovnával som sa s Ním a odsudzoval som Ho, jednoducho som v Neho neveril.

Na druhý deň som vynaložil všetky sily, aby som všetko vybavil za jeden deň a vyhol sa tak nocovaniu v hostinci. Všetko som vybaviť nestihol a vrátil som sa naspäť v noci. Skľúčenosť neprišla. Táto moskovská noc mi ešte väčšmi zmenila život, ktorý sa mi začal meniť od Arzamasu. Ešte menej som sa začal zaujímať o rôzne veci a zmocňovala sa ma apatia. Začalo sa mi zhoršovať aj zdravie. Žena naliehala, aby som sa šiel liečiť. Vravela, že moje reči o viere a o Bohu sú dôsledkom choroby. Ja som však vedel, že moje slabnutie a choroba sú dôsledkom nevyriešeného problému vo mne. Usiloval som sa nedať tomuto problému možnosť prejaviť sa a vo zvyčajných podmienkach som sa usiloval naplňať svoj život. Do chrámu som chodil v nedeľu a vo sviatky, dodržiaval som všetky pôsty, tak ako som to robil od cesty do Penzy, a modlil som sa, ale viac, ako je zvykom. Nečakal som od toho nič, teda som neroztrhal zmenu a protestoval som ju včas napriek vedomiu, že je nemožné, aby bola vyplatená. Nenaplňal som svoj život hospodárstvom, to ma odpudzovalo nutnosťou bojovať a nemal som na to energiu, ale naplňal som ho čítaním časopisov, novín, románov, trochu kartami, a jediným prejavom mojej energie bola poľovačka podľa starého zvyku. Celý život som bol poľovník. Raz v zime prišiel sused poľovník so psami na poľovačku na vlky. Išiel som s ním. Na mieste sme si obuli lyže a šli sme do cieľa. Poľovačka bola neúspešná, vlkom sa podarilo preraziť obkľúčenie. Začul som to z diaľky a vydal som sa po lese hľadať čerstvú zajačiu stopu. Stopy ma odvedli na vzdialenú poľanu. Na poľane som ho našiel. Vyskočil tak, že som ho nevidel. Pobral som sa naspäť rozsiahlym lesom. Sneh bol hlboký, lyže v ňom viazli, konáre zavadzali. Porast bol čoraz hustejší a hustejší. Začal som sa pýtať sám seba, kde som, sneh všetko zmenil. A vtom som pocítil, že som sa stratil. Domov aj k poľovníkom je to ďaleko, nič nepočuť. Unavil som sa, celý som sa spotil.

Zostať stáť? To zamrznem. Íst' ďalej? Nevydržím so silami. Zakričal som, všade ticho. Nikto neodpovedal. Začal som sa vracat'. Ani takto to nepôjde. Poobzeral som sa. Dookola je les, nedá sa zistiť, kde je východ, kde západ. Znova som šiel naspäť. Nohy sa mi unavili. Zľakol som sa, zastal som, opanovala ma celá arzamaská a moskovská hrôza, ale stokrát väčšia. Srdce mi búchalo, ruky aj nohy sa mi triasli. Je tu smrť? Nechcem ju. Prečo smrť? Čo je smrť? Chcel som sa znova Boha vypytať, vyčítať mu, ale tu som odrazu pocítil, že nesmiem, nemám, že porovnávať s ním sa nedá, že on povedal, čo treba, že na vine som ja sám. A začal som ho prosiť o odpustenie a sám sebe som sa hnusil. Hrôza trvala krátko. Chvíľu som postál, spamätal sa, pobral som sa jedným smerom a čoskoro som našiel cestu. Bol som neďaleko od okraja lesa. Vyšiel som na okraj, na cestu. Ruky a nohy sa mi ešte vždy rovnako triasli a srdce búšilo. Ale cítil som radosť. Prišiel som k poľovníkom, vrátili sme sa domov. Bol som veselý, ale vedel som, že mám v sebe čosi radostné a že keď zostanem sám, zistím, čo to je. Tak sa aj stalo. Zostal som sám vo svojej pracovni a začal som sa modliť – prosiť o odpustenie a spomínať si na svoje hriechy. Zdalo sa mi, že je ich málo. Spomenul som si však na ne a zhnusili sa mi.

Od tých čias som začal čítať Sväté písmo. Biblia bola pre mňa nepochopiteľná, lákavá, Evanjelium ma dojímalo. Najviac som však čítal životy svätých. A toto čítanie ma utešovalo, lebo mi ukazovalo príklady a čoraz väčšími a väčšími sa mi zdalo, že sa dajú napodobniť. Od tej chvíle ma čoraz menej zaujímali záležitosti okolo hospodárstva a rodiny. Dokonca ma odpuzovali. Stále sa mi zdalo, že to nie je to správne. Ako, čo to bolo, to som nevedel, ale to, čo bol mojím životom, ním prestávalo byť. Zistil som to opäť pri kúpe statku. Neďaleko od nás sa veľmi výhodne predával statok. Išiel som tam, všetko bolo skvelé, výhodné. Obzvlášť výhodné bolo, že roľníci mali vlastné iba záhrady. Vyrozumel som, že za pašu museli zadarmo žať statkárove polia, a tak

to aj bolo. To všetko som ocenil, všetko sa mi to páčilo ako kedysi. Ale po ceste domov som stretol starenu, pýtal som sa jej na cestu, prehodil s ňou niekoľko viet. Porozprávala mi o svojej biede. Prišiel som domov a keď som žene začal rozprávať o výhodách statku, zrazu som sa zahanbil.

Pocítil som znechutenie. Povedal som, že nemôžem kúpiť ten statok, lebo náš prospech bude založený na biede a nešťastí ľudí. Vyslovil som to a v tej chvíli mnou prenikla pravdivosť toho, čo som povedal. Najmä pravdivosť toho, že sedliaci chcú takisto žiť ako my, že sú to ľudia – bratia, synovia Otca, ako sa hovorí v Evanjeliu. V tej chvíli akoby sa čosi, čo ma dávno ťažilo, zo mňa vytrhlo, akoby sa narodilo. Žena sa hnevala, nadávala mi. Ale ja som pocítil radosť. Toto bol začiatok môjho šialenstva. Moje úplné šialenstvo sa však začalo ešte neskôr, mesiac po tomto. Začalo sa tým, že som šiel do chrámu, bol som na liturgii a pekne som sa modlil a počúval a bol som dojatý. Odrazu mi priniesli prosforu, potom sme šli ku krížu, začali sa strkať, a keď sme vychádzali von, boli tam žobráci. V tej chvíli som pochopil, že takto to vôbec nemá byť. A nielenže to nemá byť, že to nie je, ale keďže to nie je, potom nie je ani smrť a strach, a vo mne už nie je to trápenie a už sa ničoho nebojím. Tu ma už celkom osvietilo svetlo a stal sa zo mňa ten, kto som. Ak nič z tohto nie je, potom to predovšetkým nie je vo mne. Hneď na chrámových schodoch som žobrárom rozdal všetko, čo som mal, tridsaťšesť rubľov, šiel som domov peši a cestou som sa rozprával s ľuďmi.